

Amb qui fem ballar la llengua? Sobre filologia i ensenyament

Alfons Gregori

Professor titular i cap del Centre d'Estudis Catalans de la Universitat Adam Mickiewicz, de Poznan

La tradició de l'ensenyament occidental va establir estranyes parelles de ball, algunes sorgides arran dels postulats del romanticisme, com la filologia, en què es movien a ritme de vals la lingüística i els estudis literaris. Un altre exemple serien la geografia i la història, que temps enrere havien semblat siameses. Si bé haurien pogut tenir un sentit en altres èpoques, els avenços acadèmics i el desenvolupament metodològic de les disciplines que les componen han suposat un distanciament cada cop més gran entre elles.

Òbviament, algunes de les seves branques poden tenir punts en comú amb l'altra disciplina en qüestió, però en l'àmbit acadèmic els marges de contacte són escassos. Aquells que ens dediquem a la recerca en estudis literaris ho sabem prou, tot i que rarament surt el tema en les converses: quan duem a terme una investigació citem treballs dels camps de l'antropologia, la sociologia, els estudis culturals, la història, la religió, però sols en comptades ocasions les nostres idees remetent a una obra de l'àrea de la lingüística. Ens trobem, en definitiva, davant una sèrie de disciplines que giren a l'entorn de l'enunciació i el relat i que en aquest sentit comparteixen aspectes significatius dins l'àmbit de les humanitats. Com deia, algunes branques ubicades dins la lingüística també s'hi relacionen estretament: la retòrica, l'anàlisi del discurs, la sociolingüística qualitativa o la traducció literària. De fet, les dues primeres han vertebrat certes disciplines no filològiques: el dret en l'antiguitat i els estudis culturals d'avui en dia, respectivament.

Algú podrà posar el crit al cel dient que tot plegat gira al voltant del llenguatge: i tant! En especial a partir de l'anomenat «gir lingüístic», és a dir, la consolidació

de la filosofia del llenguatge com a pont entre l'estudi metateòric de les ciències naturals i formals, d'una banda, i la lògica i la filosofia tradicionals, de l'altra. Ara bé, si es vol atorgar més importància al paper del llenguatge en la literatura que en la resta de disciplines aquí anomenades «de l'enunciació i el relat», aleshores s'està optant per una visió idealista de la literatura que xoca amb corrents de la teoria literària que han assolit un ampli reconeixement acadèmic arran de la desmitificació de la «singularitat» de la literatura. I

Quan duem a terme una investigació citem treballs dels camps de l'antropologia, la sociologia, els estudis culturals, la història, la religió, però sols en comptades ocasions les nostres idees remetent a una obra de l'àrea de la lingüística.

queda una altra qüestió destacada: quins són els enunciacions i relats més consumits avui en dia? Si som realistes, segurament respondrem que els de l'àmbit audiovisual, és a dir, pel·lícules, sèries, i videojocs, o d'altres que poden ser únicament auditius, com les cançons amb lletra. El seu estudi com a obres performatives ha quedat més aviat limitat dins el marc de les ciències

de la comunicació i les arts, essent menystinguts a vegades pels literats.

Com es pot observar, es tracta d'una qüestió altament complexa, i el sol fet de plantejar-la pot aixecar múltiples suspicàcies, ja que convoca antics i no tan antics fantasmes: l'escissió o desaparició de les filologies en algunes universitats (o en totes), l'absorció dels petits per part dels grans, el calaix de sastre de les Humanitats, etc. Tots resulten terrorífics als ulls de molts professionals de la llengua i la literatura. Tanmateix, un dia o altre caldrà analitzar-ho amb calma i serenitat, abans que la política de fets consumats no s'endugui els progressos aconseguits durant tants anys de dedicació per part de professors, mestres, investigadors i professionals. Sigui com vulgui, ara mateix els estudis filològics —es diguin com

es diguin, ja que el nom no ha fet canviar la cosa—viuen una crisi que a casa nostra s'ha manifestat en qüestions d'identitat (la denominació oficial dels ensenyaments universitaris segons la universitat) i de funcionalitat (un descens del nombre d'estudiants). A l'hora de tractar seriosament aquesta crisi no podem deixar de banda un aspecte ben transcendent: els estudis de llengua i literatura catalanes es troben en una posició de feblesa tant en l'àmbit pancatalà com, no cal dir-ho, en l'arena internacional.

Si bé l'enfocament inicial d'aquest article s'ha centrat en la dimensió acadèmica del problema, un altre aspecte clau és l'aplicació professional d'aquests coneixements i competències, que han de constituir el tronc per al creixement d'una societat més conscienciada i més preparada per als reptes laborals en qualsevol àmbit. És en aquest context que causa enorme perplexitat la decisió per part de les autoritats del Principat de facilitar l'entrada als màsters de Formació del professorat d'ESO i Batxillerat de graduats que no han acabat ni Filologia Catalana ni cap ensenyament vinculat significativament a la nostra llengua i la seva literatura, cosa que alhora els permetrà d'impartir aquestes matèries en les aules de secundària del territori autonòmic. En l'actual estat de coses, aquesta mena de polítiques indiquen o bé una nefasta gestió de les condicions en què ha de sobreviure la cultura pròpia o bé una acció premeditada de desmantellament dels ensenyaments de llengua i literatura catalanes tal com s'entenen avui en dia, primer en les universitats anomenades «perifèriques» i més endavant potser també en les de l'àrea metropolitana de Barcelona.

És clar que l'objectiu d'aquestes autoritats no té res a veure amb la problematització de les filologies que encapçala aquest escrit, donat que no s'ha produït cap debat amb cara i ulls a l'entorn de la qüestió. I, en cas de produir-se, s'haurien de mobilitzar moltes altres disciplines que ara mateix viuen en els plàcids llimbs de l'entrada massiva d'estudiants. Si allò que es pretén és accontentar els centenars de joves que, per exemple, han cursat el Grau en Comunicació Audiovisual o de Cinema i Televisió i que no saben què fer amb la seva vida, això significa que la previsió i les polítiques transversals de gestió universitària i inserció laboral al Principat estan sota mínims. Per quina raó algú que estudia aquesta mena de graus està convençut que té més sortides que si cursa una filologia? Subjacent a la resposta hi trobem una idea de la modernitat esnob i superficial, amb què hem volgut embolcallar la nostra cultura per qüestions de màrqueting. Tornant a la importància de la llengua,

del llenguatge, cal tenir en compte que els interessos corporativistes en la programació dels graus no filològics esmentats impedeixen que els coneixements i les competències en llengua i literatura catalanes dels seus estudiants siguin prou solvents perquè puguin impartir-los a secundària. Per contra, la llengua hauria de ser l'eix sobre el qual es basteixin els ensenyaments de l'àrea d'Humanitats —no en un sentit estrictament gramatical, sinó com a conjunt d'eines per a formular enunciats i relats, així com a objecte d'anàlisi crític. Fins i tot en una successió qualsevol d'imatges els humans construïm un relat lingüístic que prova de donar-li sentit. Si ens deixem guanyar la batalla, el català no serà l'eix en qüestió, sinó que s'imposarà com a tal l'espanyol.

En lloc d'encarar el problema de soca-rel i entaular actors representatius del món acadèmic, docent i professional de les Humanitats per a dur a terme una reestructuració del sistema universitari, les autoritats del Principat miren cap a una altra banda. En aquest paquet, naturalment, caldria incloure-hi la situació dels associats i la precarització insostenible de la docència en l'àrea d'Humanitats. Sobretot, cal un canvi de paradigma, un canvi de xip mental en aspectes clau: la massificació no és l'estàndard que cal seguir per motius estrictament financers (premissa perversa que corromp tot l'edifici acadèmic), sinó un problema a resoldre, és a dir, els ensenyaments amb pocs alumnes haurien de ser el punt de referència i no els obstacles a destruir; l'establiment dels continguts dels ensenyaments hauria de ser més fluid, previ abandonament de perspectives que hem heretat i que cal transformar, no pas per a satisfer el sistema neoliberal, sinó per a garantir la fortalesa de la societat i dels individus que la conformen; així, els ensenyaments han de deixar de ser unitats tan intocables com han estat fins ara (en cas contrari, cap negociació ni reestructuració no són possibles). Cert és que aquests problemes no sols afecten el Principat, però les circumstàncies exposades i la manca de reacció per part de les autoritats perfilen uns resultats devastadors. L'enfortiment dels estudis de llengua i literatura catalanes i la seva presència més generalitzada són tasques possibles amb les estructures de què disposa el govern català (per bé que dins els límits imposats per l'Estat), d'una manera semblant com fan altres governs europeus en la gestió de les llengües mitjanes o petites respectives gràcies a múltiples programes i polítiques transversals. La fugida d'estudi del govern català denota un complex d'inferioritat i una por als atacs de l'espanyolisme que és absurda, perquè sempre trobaran pretextos per a envestir-nos els símbols d'identitat. ■